

Trả lời phê bình của BS Trương Phước Trường về bài nói chuyện về “Triết lý Phật dưới khía cạnh lịch sử và khoa học”

1) Để trả lời câu hỏi “Đạo Phật là một *triết lý*, hay một *tôn giáo*?”, nếu cần phải định nghĩa *tôn giáo* là gì thì cũng phải định nghĩa *triết lý* là gì, và *đạo Phật* là gì.

Theo tôi, điều đó không cần thiết vì ai cũng biết rõ sự khác biệt giữa *tôn giáo* và *triết lý*, và phân biệt “đạo Phật của *trí tuệ*” và “đạo Phật của *đức tin*”, không cần phải giảng giải dài dòng, ngoài đề.

Còn câu hỏi cá nhân tôi “có niềm tin hay không” cũng là ra ngoài đề, không liên quan gì đến sự lưu tâm của các thánh giả.

Tuy nhiên, tôi cũng xin trả lời : niềm tin của tôi là sự *tin tưởng (saddha)* ở một vị thầy, một người chỉ đường, chứ không phải là sự *sùng tín (bhakti)* một vị thần linh hay một thế lực siêu nhiên.

Sau đó là những quan điểm chủ quan thuộc vào trách nhiệm của người phê bình, tôi xin miễn trả lời.

2) Theo tôi, đây có một sự ngộ nhận.

Tôi không hề đặt “vấn đề về sự *liên quan* giữa triết lý và khoa học trong đạo Phật”.

Chủ đề là “Triết lý đạo Phật *dưới khía cạnh khoa học*...”. Dịch sang tiếng Anh là “a scientific view of buddhist philosophy”. Nói một cách nôm na là : Nhìn đạo Phật một cách khoa học.

Đây không phải là một bài so sánh “đạo Phật và khoa học”, như đã có một số bài viết.

Vì vậy cho nên không có gì để so sánh giữa “cỗ xe và con ngựa” hay “người cha và đứa con” cả.

3) Thiền định dĩ nhiên là một *phương pháp*, và hơn thế nữa một phương pháp điều trị (như phương pháp MBSR, mindfulness based stress reduction), nhưng cũng thuộc về triết lý của đức Phật, là một triết lý hành động.

Chánh định, chánh niệm là hai nẻo đường trong “*8 chánh đạo*”, “*giới, định, huệ*” là ba môn học *vô lậu* dạy bởi đức Phật. Vậy thì dùng khoa học để hiểu biết về thiền định có gì là “đặt ngược vấn đề”?

Ở đây, lại có thêm một ngộ nhận nữa : tôi không hề đặt vấn đề “*thiền định có khoa học hay không*”. Đặt vấn đề như vậy cũng không khác gì đặt câu hỏi : đá banh, chèo thuyền hay chạy bộ có *khoa học* hay không?...

Cho nên tôi cũng không hiểu tại sao lại phải so sánh với “cỗ xe bò, xe ngựa”.

4) Những kinh nghiệm gọi là “thần bí” như *đốn ngộ*, nếu cho là thuộc lãnh vực “tâm linh” cũng không sao, nhưng cũng là những hiện tượng tâm lý.

Do đó, chúng được các nhà *tâm lý học* và *khoa học thần kinh* nghiên cứu cũng là một điều bình thường, tự nhiên.

Và khi khoa học xếp loại kinh nghiệm này vào các « trạng thái biến đổi tâm thức » (altered consciousness states), thì thiết tưởng cũng không nên chối bỏ chiếc cầu này, bắc lên giữa *khoa học* và *tâm linh*, cũng như đức *Đạt Lai Lạt Ma* đã đóng góp vào, với sự thành lập của *Mind and Life Institute*.

Phần sau của câu hỏi tiếp nối với câu sau, xin trả lời chung.

5) Người phê bình cho rằng “Người đời sau – tức đệ tử Phật – phải dày công tiếp tục diễn giải, bồi đắp lớp này trên lớp nọ, cho người đi sau mình (...) hiểu rõ thêm được Đạo Phật”.

Tôi thì nghĩ ngược lại, và nhiều nhà Phật học cũng nghĩ như vậy : chính các diễn giải, luận bàn của các Tổ và các đệ tử Phật, trong những thế kỷ sau, đã gây thêm phức tạp, rắc rối, cho người học Phật, và hơn nữa có thể mang lại một số hiểu lầm và mâu thuẫn. Lama *Anagarika Govinda*, một tăng sĩ đã bỏ suốt cuộc đời mình để nghiên cứu kinh điển, cũng phải kêu lên rằng: “Ba phần tư kinh điển quả là vô ích!”

Tôi tin rằng giáo lý đức Phật rất trong sáng, giản dị và thiết thực; người đời sau (và đời này cũng vậy...) làm cho nó phức tạp, rắc rối thêm lên.

Nhưng dĩ nhiên, anh có thể cảm thấy hiểu rõ hơn đạo Phật nhờ những diễn giải, luận bàn đó. Mỗi người có cách “văn, tư, tu” riêng của mình...

Về câu “chỉnh sửa lại một số nhận thức sai lầm...” thì phải hiểu cái chính là nhận thức sai lầm chứ không phải là ai sai lầm hay cái gì sai lầm.

Chẳng hạn như khái niệm “Như Lai Tạng, *tathāgatagarbha*” hay “Phật tánh” của một vị Tổ x mà lại xem như của đức Phật, thì là một nhận thức sai lầm...

Phần cuối của bài phê bình thì thú thật tôi không hiểu tác giả muốn nói gì, giữa “thần bí hóa”, “tâm linh hóa”, “triết lý rẻ tiền”, “tôn giáo của con người”, “đời hóa đạo Phật”, “hàng tiếp thị” v.v. Những điều đó xa lạ đối với tôi.

Xin cảm ơn tác giả bài phê bình đã đặt các câu hỏi và đóng góp thêm ý kiến, và mong rằng những câu trả lời trên sẽ không làm giảm sự hoà ái giữa chúng ta, những kẻ lặn mò theo vết chân của đức Phật.

BS Trịnh Đình Hỷ

13/07/2021

Olivet (Pháp)